Soutok – nová CHKO na jižní Moravě?

David Horal, Vladan Riedl a kol.

K Soutoku neodmyslitelně patří systém říčních ramen, kanálů a tůní s vegetací eutrofních stojatých vod.

Úvod

V rámci návrhů Agentury ochrany přírody a krajiny ČR pro velkoplošnou ochranu území z hlediska zajištění ochrany evropsky významných lokalit (EVL) soustavy Natura 2000 z roku 2008 (podrobněji *Ochrana přírody* 65 (1):6–11) patří území v oblasti soutoku Moravy a Dyje k prioritám.

Navrhovaná Chráněná krajinná oblast (CHKO) Soutok zahrnuje údolní nivy řeky Dyje od obce Nové Mlýny po proudu a řeky Moravy od Hodonína po proudu až po jejich soutok, v celkové rozloze 13 937,57 ha. Nová CHKO by měla zahrnout podstatné části dvou rozsáhlých EVL: Nivu Dyje (2 944,91 ha z celkových 3 249,04 ha) a Soutok-Podluží (9 364,13 ha z celkových 9 718,19 ha). Mezi nimi leží město Břeclav, které není do návrhu CHKO zahrnuto. Druhá jmenovaná EVL je svým vymezením prakticky totožná s ptačí oblastí Soutok-Tvrdonicko (v návrhu je zahrnuto 9 369,50 ha z celkových 9 575,60 ha). Celé území je součástí Biosférické rezervace UNESCO Dolní Morava, vyhlášené v roce 2003. Kromě toho sem zasahují dva mokřady mezinárodního významu v rámci Ramsarské úmluvy o mokřadech; jde o Mokřady dolního Podyjí a malou část Lednických rybníků (Zámecký rybník u Lednice).

Charakter abiotických podmínek

Území navrhované CHKO Soutok leží v severozápadní části Vídeňské pánve, jejíž podklad tvoří flyše vnějších Karpat, nasunuté na krystalinikum brněnské jednotky Českého masivu, a sedimenty mořského miocénu karpatské předhlubně.

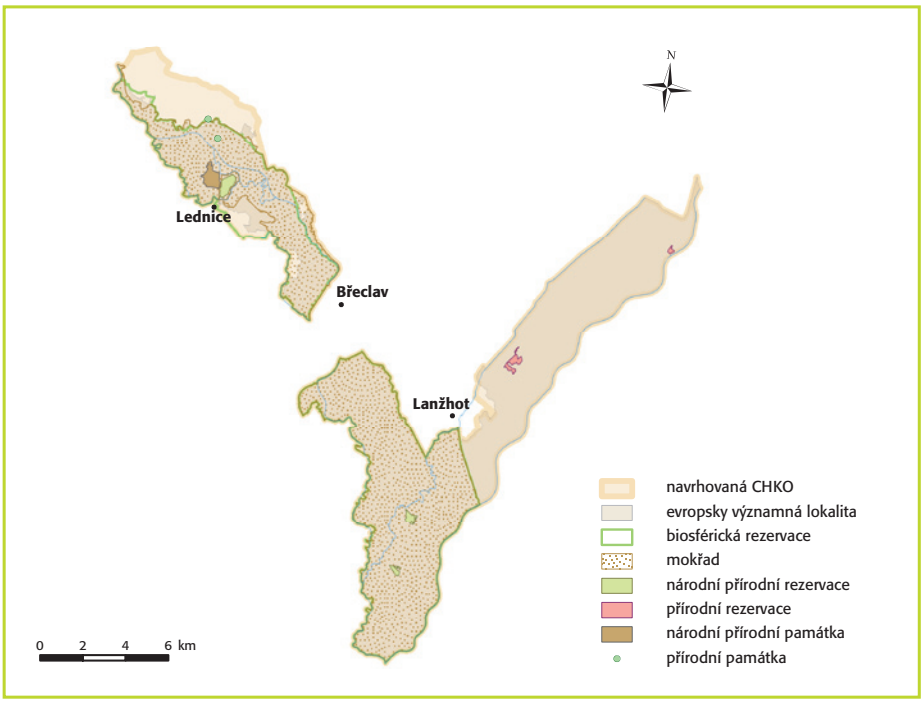
Sedimentární výplň Vídeňské pánve tvoří hlavně neogenní uloženiny – hluboko- a mělkovodní mořské usazeniny spodního až středního miocénu, které opakovaně přecházejí do mělkovodních brakických a postupně až jezerních a říčních uloženin. Mocnější polohy lignitu (málo prouhelnělého humusového uhlí) jsou geologickým průzkumem potvrzeny pod částí území východně od Břeclavi. Celková mocnost uloženin (vápnitých jílů, písků a jílů s polohami štěrků a organogenních vápenců) přesahuje 5 000 m.

Na povrchu je celá pánev v navrhované CHKO překryta akumulací štěrkopískových vrstev a teras pleistocénu pouze se sporadickou vegetací. Tyto vrstvy v sušším období svrchního pleistocénu překryly spraše a sprašové hlíny. Většinu rozlohy nivy jinak pokrývají holocénní fluviální písčitohlinité sedimenty, které místy střídají nesouvislá překrytí vátých písků, a to jak na terasách lemujících nivu (Přítluky-Lanžhot, Poštorenská plošina), tak přímo v nivě (písčité duny označované jako tzv. hrúdy). V severozápadní části území se nacházejí ve dně nivy fluviální písčité štěrky. V jihovýchodní části jsou časté pozůstatky starých říčních ramen vyplněných hnilokaly. Ty jsou v některých případech zaneseny antropogenními uloženinami. Velká akumulace povodňových hlín (písčitohlinité sedimenty místy s roztroušenými valouny) je v okolí Moravy a Dyje i důsledkem tisícileté činnosti člověka v celém povodí obou velkých řek.

Z geomorfologického hlediska území náleží k celku Dolnomoravský úval, podcelku XA-1B Dyjsko-moravská niva v rámci podsoustavy Jihomoravská pánev, soustavy Vídeňská pánev. Jedná se o nejnižší část Dolnomoravského úvalu. Vymezené území na severu při obci Zaječí okrajově zasahuje do geomorfologického okrsku XA-1A-9 Přítlucká hora v rámci podcelku Dyjsko-moravská pahorkatina a dále při obci Lednice do okrsku XA-1C-1 Lednická pahorkatina v rámci podcelku Valtická pahorkatina.

Převažující půdní typ v nivě (cca 70 %) je těžší, živinami bohatá fluvizem povodňových sedimentů. Fluvizem se nachází především v lesních porostech. Objevují se zejména modální, glejové, oglejené a kambické subtypy. Dále od vodních toků, na zemědělsky obdělávaných půdách, se nachází černice (na cca 20 % rozlohy) vyvinutá z karbonátových uloženin. Na místa s vyšší hladinou podpovrchové vody jsou vázány gleje fluvického subtypu (5 %). Na výše zmíněných hrúdech najdeme především regozemě arenické a kambizemě arenické přecházející ve fluvizemě arenické až kambické (2 %). Okrajově do území zasahují černozemě modální ze spraší, případně černozemě arenické (3 %). Zbývající výměra připadá na antropogenní půdy – antropozemě a vodní plochy.

Z hlediska hydrologického spadá území do povodí řek Moravy a Dyje. Dyje ústí do Moravy v nadmořské výšce 148 m na česko-slovensko-rakouském trojmezí. Průtok je v tomto místě 109 m^3/s. Od soutoku uvedených řek jsou vody odváděny do 70 říčních km vzdáleného Dunaje a dále do Černého moře.

Vymezení navrhované CHKO Soutok *Zdroj AOPK ČR 2010*

Torza starých soliterních dubů s čapími hnízdy jsou typickým fenoménem rozsáhlého komplexu nivních luk na Soutoku.

Morava přitéká od severovýchodu, za Hodonínem vstupuje do zájmového území ve výšce 160 m n. m., tvoří jeho hranici a zároveň státní hranici se Slovenskem v délce 29 km po soutok s Dyjí. Řeka nemá v zájmovém území žádné pravostranné přítoky, jelikož zde byla vybudována protipovodňová hráz. Pouze 700 m nad samotným soutokem se do Moravy vlévá voda ze systému kanálů, starých ramen a meandrů.

Dyje přitéká od severozápadu, za Novými Mlýny vstupuje do zájmového území ve výšce 165 m n. m., jímž protéká v délce 37 km. Do Dyje se u Podivína vlévá říčka Trkmanka (levostranný přítok), jediný větší pravostranný přítok Dyje, potok Včelínek, územím protéká v délce 5,8 km a ústí do ramene Stará Dyje u Břeclavi. Největším přítokem Dyje je řeka Kyjovka, která teče paralelně s Moravou od Hodonína, a do Dyje ústí 6 říčních km nad soutokem obou řek. Další z delších toků je Svodnice (v zájmovém území protéká v délce 4,7 km).

Celková délka všech vodních toků, meandrů, vodních kanálů, aktivních, polosleých a slepých ramen je 327 km. Území je protkáno mimořádně hustou vodní sítí 2,35 km/km^2 (průměr v povodí Moravy je 0,56 km/km^2). Režim odtoku je typicky nížinný s nástupem jarních zvýšených průtoků již v únoru, kulminacemi v polovině března a následným postupným snižováním s mírnou vzrůstající amplitudou v období červen–červenec a leden. Minimální průtoky jsou v polovině září až do poloviny října. Původní odtokové poměry však byly změněny vodními nádržemi Nové Mlýny I–III. V území je také mnoho desítek přirozených vodních nádrží. Většinou jsou to odstavená říční ramena (např. Azant, Kutnar, Květné jezero, Stibůrkovská jezera). Z větších umělých vodních nádrží se uvnitř území nacházejí Zámecký rybník u Lednice a zatopené štěrkoviště u Moravské Nové Vsi. V území je od roku 1982 vyhlášena chráněná oblast přirozené akumulace vod (CHOPAV) Kvartér řeky Moravy.

Klimaticky náleží území do oblasti teplé T4, vyznačující se velmi dlouhým, velmi teplým a velmi suchým létem. Přechodné období je velmi krátké, s teplým jarem a podzimem. Zima je rovněž krátká, mírně teplá a suchá až velmi suchá, s velmi krátkým trváním sněhové pokrývky. Průměrná roční teplota je 9–0 °C, úhrn srážek 500–550 mm.

Historie

Díky orografickým a klimatickým vlastnostem byl klín mezi Moravou a Dyjí osídlen již v neolitu a eneolitu. V této době zde zřejmě nedocházelo k častým ani rozsáhlým záplavám a niva byla podstatně více odlesněná. Lesní vegetace byla tvořena zčásti tvrdým luhem a velké zastoupení měly dubohabřiny. Záplavy se v dolní části toků začaly objevovat pravděpodobně od 10.–11. století, kdy se erodovaný materiál z podhorských poloh usazoval ve zvrásněné krajině. Díky těmto změnám se v území prosadil tvrdý luh a v mělkých sníženinách se rozšířil měkký luh. Na odlesněných místech vznikla vegetace aluviálních luk. Reliktní xerotermní vegetace se zachovala pouze na vyšších nezaplavovaných místech v nivě Dyje a na vrcholcích písčitých dun, hrúdech, které nebyly rozplaveny.

Ve středověku byla lesní společenstva pozměněna pěstováním výmladkových lesů s velmi krátkou dobou obmýtí a pastvou. Nejzásadnější změny v ekosystému byly způsobeny především ve 2. polovině 20. století po regulacích vodních toků a dokončení Novomlýnských nádrží. Důsledkem bylo především narušení vodního režimu. Došlo i k rozorání některých luk a lesní porosty v oboře Soutok byly vystaveny silné zátěži v důsledku vysokých stavů spárkaté zvěře. Po roce 1990 byla v oblasti realizována četná revitalizační opatření, směřující především k obnově původního vodního režimu.

Vývoj osídlení, zemědělství a lesního hospodářství

Z etnografického hlediska náleží většina území do regionu Podluží v rámci (Moravského) Slovácka. Oblast nese i nejstarší stopy osídlení na území České republiky. Podluží je významnou, etnograficky živou oblastí a už jeho název vypovídá o charakteru území, kde vodní plochy jsou nazývány „luže“. Území severozápadně od obce Lednice je řazeno k regionu Znojemsko, které charakterizuje do roku 1945 významný podíl německého obyvatelstva, v současnosti je národopisně nevyhraněné.

Osidlování území mezi Dyjí a Moravou bylo nerozlučně spjato se zemědělským a lesním hospodařením. První lidé osídlili krajinu v době neolitu (před 6 000–2 500

lety). Krajina s nejteplejším klimatem a velmi úrodnou půdou poskytovala neolitickému člověku podmínky pro pěstování hrachu, čočky, pšenice a ječmene přílohovým zemědělstvím. Začíná také chovat domácí zvířata (skot, prasata, ovce a kozy). Pro rozvoj zemědělství měla význam halštatská kultura (8.–5. stol. př. n. l.) se znalostí výroby železa ze středního Podunají. K rozvoji oblasti přispěli Keltové, kteří se zde objevili v 5. století př. n. l. Kromě zemědělství provozovali různá řemesla včetně výroby dokonalé keramiky, k níž používali hrnčířský kruh. V 1.–4. stol. n. l. ovlivňují krajinu Římané, kteří do regionu přinesli vinnou révu. Nepřetržitý vývoj Slovanů, kteří v 5. století splynuli s původním obyvatelstvem, vedl na počátku 9. století ke vzniku kulturně vyspělé Velkomoravské říše. V této době se zde pěstovala pšenice, ječmen, žito, oves, okurky, cibule, česnek, mrkev, ředkev, řepa, kapusta, zelí, později i konopí a len a rozvíjí se ovocnictví.

K zásadním změnám v oblasti došlo ve 13. století s nástupem středověké německé kolonizace, kdy se začaly využívat výkonnější orební a sklizňové metody. Význam pro rozvoj zemědělství měla od 16. století rodová šlechta (zejm. Liechtensteinové a Dietrichsteinové), která zakládala nové rybníky, podporovala živočišnou výrobu a rozvoj ovocnictví. Období hospodářského rozkvětu byla zejména v 17. a 18. století přerušována válečnými taženími vojsk.

Od poloviny 19. století bylo hlavním zaměstnáním obyvatel Podluží zemědělské hospodaření spojené s chovem dobytka a vinohradnictvím. Se způsobem hospodaření souvisí i utváření zdejší urbanistické struktury a architektury. Půdorysný základ obcí zůstal v posledních 150 letech v podstatě zachován, ve většině případů se jen rozrostl do šířky. Základ vesnice tvoří dva souvislé a souběžné pásy domů, které jsou obráceny delší stranou (okapová orientace) k návsi nebo silnici. Relativně rozlehlá sídla mají mezi sebou velké vzájemné vzdálenosti.

Lesy na Břeclavsku byly člověkem ovlivňovány již od konce doby ledové. Les poskytoval člověku nejprve obydlí a obživu. S rozvojem zemědělských aktivit docházelo k dalším nárokům na využití dřeva – na otop, stavební dříví, zemědělské nástroje. Docházelo ke žďáření (vypalování lesů), klučení (vytrhávání pařezů), pastvě v lesích, hrabání steliva. Později se v lesích polařilo (pěstování zemědělských plodin pod lesním porostem nebo na vzniklé pasece).

Do středověku se v lesích vyskytoval dub letní (*Quercus robur*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*) nebo jasan úzkolistý (*Fraxinus angustifolia*), jilm habrolistý (*Ulmus minor*), jilm vaz (*Ulmus laevis*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), javor babyka (*Acer campestre*) a javor mléč (*A. platanoides*). Na svazích řek se zastoupení druhů mění ve prospěch dubu zimního (*Quercus petraea*), lípy velkolisté (*Tilia platyphyllos*), z keřů se vyskytoval například klokoč zpeřený (*Staphylea pinnata*).

Exploatační hospodářství ve 13. století mělo za následek řadu změn. Masivní těžby dřeva v podhorských oblastech způsobily zanášení údolí řek, při nichž vznikaly písečné náplavy, tzv. hrúdy, na kterých se postupně uplatnila dubohabrová společenstva, a docházelo k častým povodním. Některé části území se staly neobyvatelnými, proto se přibližně od této doby rozloha lesních porostů v území mezi Dyjí a Moravou nemění.

Díky bohatství rodu Liechtensteinů nedocházelo k tak výrazným zásahům v lesích jako na okolních panstvích. Tak se zde dosud, i když jen na mizivé části, zachovala území s pralesovitým charakterem. Pastvu v lesích i přes zákazy vyplývající *z Císařského královského patentu lesů a dříví, ustanovení v království Českém se týkající*, vydaného Marií Terezií v roce 1754, se Liechtensteinům podařilo potlačit až v roce 1873.

Po 2. světové válce, kdy byly lesy znárodněny a tvořily nárazníkové hraniční pásmo, byly hospodářské činnosti v území značně omezeny, což mělo mj. vliv i na věkovou strukturu porostů. Další významný vliv na charakter lesních porostů mělo jednak zřízení obory pro chov jelení a daňčí zvěře v 60. letech 20. století, jednak změna vodního režimu po výstavbě vodního díla Nové Mlýny a dalších vodohospodářských úpravách (regulace Moravy a Dyje až po město Břeclav). Polesí Soutok je největší oborou s chovem jelení a daňčí zvěře v ČR. Současné jarní kmenové stavy jsou přes 300 ks jelení zvěře a necelých 200 ks zvěře daňčí.

Flóra

V nivě Dyje a Moravy se dochovaly nejlepší ukázky panonských lužních lesů a největší rozlohy nížinných nivních luk v rámci republiky.

Podle regionálně fytogeografického členění ČR leží navrhovaná CHKO Soutok ve fytogeografickém obvodu Panonské termofytikum. Převážná část území náleží k okresu 18a. Dyjsko-svratecký úval, menší část v okolí Moravské Nové Vsi a Mikulčic k okresu 18b. Dolnomoravský úval. Na jejím území je zastoupen základní fytochorotyp *Hesperis tristis – Tithymalus epithymoides*, a to především v řadě hygrofytní (např. *Fraxinus angustifolia*, *Leucojum aestivum*, *Lycopus exaltatus*).

Hlavním přirozeným typem této vymezené části planárního vegetačního stupně je les, méně vegetace vodních toků a ploch. Potenciální přirozenou vegetací jsou zde z největší části jilmové jaseniny (as. *Fraxino pannonicae-Ulmetum*) v komplexu s topolovou jaseninou (as. *Fraxino-Popu-*

Porost voďanky žabí (Hydrocharis morsus-ranae) s řezanem pilolistým (Stratiotes aloides) v jednom z kanálů.

Žebratka bahenní (Hottonia palustris) tvoří bohaté porosty v mnoha ramenech, tůních a zemnících.

letum). Dominantními dřevinami v těchto cenózách jsou jasan úzkolistý podunajský (*Fraxinus angustifolius* subsp. *danubialis*) a dub letní. Jsou doplněny častým výskytem lípy srdčité, jilmu vazu a jilmu habrolistého, na vlhčích stanovištích olše lepkavé (*Alnus glutinosa*). Náhradními společenstvy jsou lesní porosty hybridních topolů (*Populus* sp.) či ořešáku černého (*Juglans nigra*), společenstva kontinentálních zaplavovaných luk a společenstva ruderální. Na nejvlhčích přeplavovaných místech jsou potenciální vegetací vrbotopolové luhy (as. *Salicetum albae*) s vrbou bílou (*Salix alba*) a topolem černým (*Populus nigra*). Na mírně vyvýšených pozicích, v úzkém kontaktu k jaseninám, jsou potenciální vegetací prvosenkové dubohabřiny (as. *Primulo veris-Carpinetum*) s dominantním habrem (*Carpinus betulus*) a dubem letním. Recentně jsou v oboře Soutok habřiny zastoupeny v as. *Fraxino pannonicae-Carpinetum.* Náhradními společenstvy jsou smíšené duboborové kultury, méně často akátiny, křoviny, luční a xerotermní travinobylinná společenstva, příp. společenstva ruderální a segetální.

Ve skladbě současné flóry se odrážejí vlivy fyzickogeografických faktorů, aktivity člověka i faktory historické. V jilmových jaseninách jsou kromě výše uvedených dřevin charakterickými druhy např. česnek ořešec (*Allium scorodoprasum*), česnek medvědí *(Allium ursinum*), sasanka pryskyřníkovitá (*Anemone ranunculoides*), kopřiva dvoudomá (*Urtica dioica*), ostružiník sivý (*Rubus caesius*) a orsej jarní (*Ficaria verna*). Ve vrbotopolových luzích roste ostřice ostrá (*Carex acutiformis*), rdesno peprník (*Persicaria hydropiper*), lilek potměchuť (*Solanum dulcamara*), karbinec evropský (*Lycopus europaeus*) a chmel obecný (*Humulus lupulus*). V porostech s dominantním habrem se vyskytuje sněženka předjarní (*Galanthus nivalis*), válečka lesní (*Brachypodium sylvaticum*), místy rozrazil horský (*Veronica montana*), ladoňka vídeňská (*Scilla vindobonensis*), ladoňka rakouská (*S. drunensis*). Mělké tůně a říční ramena obsazují druhově chudé fytocenózy s okřehkem menším (*Lemna minor*), ojediněle se závitkou mnohokořennou (*Spirodela polyrhiza*) a dalšími druhy okřehků a se rdestem kadeřavým (*Potamogeton crispus)*. V zazemňovaných úsecích toků a ramen přistupuje řada dalších druhů rostlin, např. voďanka žabí *(Hydrocharis morsus-ranae*), žebratka bahenní (*Hottonia palustris*), rdest světlý (*Potamogeton lucens*). V celé škále nelesních společenstev se odráží především zásoba vody v půdě, způsob obhospodařování a stupeň degradace. Jsou zde rákosiny a ostřicové porosty např. s orobincem (*Typha* sp.), zblochanem vodním (*Glyceria maxima*), kosatcem žlutým (*Iris pseudacorus*), ostřicí

Kosatec žlutý (Iris pseudacorus) často doprovází vodní toky i nádrže v nivách Moravy i Dyje.

pobřežní (*Carex riparia*) i podmáčené louky, např. s rozrazilem dlouholistým (*Pseudolysimachion maritimum*), žluťuchou žlutou (*Thalictrum flavum*), konitrudem lékařským (*Gratiola officinalis*) a jarvou žilnatou (*Cnidium dubium*). Na hrúdech rostou suchomilnější druhy, např. divizna knotovkovitá (*Verbascum lychnitis*), mochna stříbrná (*Potentilla argentea*), ostřice drobná (*Carex supina*).

Z bryoflóry jsou nejvíce zastoupeny lesní druhy, např. baňatka obecná (*Brachythecium rutabulum*), trněnka pruhovaná (*Eurhynchium striatum*), z epifytických mechorostů např. stejnozoubek mnohoplodý (*Leskea polycarpa*). Na lesní tůně je vázána např. trhutka plovoucí (*Riccia fluitans*). Louky jsou na mechorosty podstatně chudší.

Lichenoflóra je zastoupena téměř 100 druhy. Z epifytických druhů je významný výskyt druhů arthonie (*Arthonia radiata*), misnička (*Lecanora carpinea, L. chlarotera*), na kůře babyky rostou terčovky (*Parmelia caperata, P. tiliacea*) a další. Lignikolními druhy jsou např. *Placynthiella icmalea* nebo *Trapeliopsis flexuosa*.

Říše hub je zastoupena v území největší druhovou diverzitou. Jen počet zjištěných makromycetů dosahuje téměř devíti stovek.

Fauna

Fauna v území navrhované CHKO představuje v rámci České republiky nejreprezentativnější, nejrozsáhlejší a nejzachovalejší ukázku fauny údolní nivy velkých řek (Moravy a Dyje) se všemi typickými biotopy (vodní toky, stojaté vody, mokřady, nivní louky, tvrdé i měkké luhy, bezlesé hrúdy) a jejich živočišnými společenstvy. Bylo zde např. zjištěno téměř 50 druhů ryb, okolo 250 druhů ptáků (z toho přes 140 hnízdících), rozmnožuje se zde 11 druhů obojživelníků. Mnohé druhy zde mají jediné lokality výskytu v ČR (např. plž zubovec dunajský *Theodoxus danubialis* v řece Kyjovce, z ryb ježdík dunajský *Gymnocephalus baloni* a žlutý *G. schraetser*, ostrucha křivočará *Pelecus cultratus*, candát východní *Sander volgensis* a drskové menší i větší *Zingel zingel* a *Z. streber*, četné druhy brouků vázané především na staré solitérní stromy, např. krasci *Acmaeodera degener*, *Anthaxia hackeri* a *A. tuerki*, kovaříci *Ectamenogonus montandoni*, *Brachygonus bouyoni* a *Ampedus hjorti*, brouk z čeledi lencovití *Dircaea australis*, květomil *Mycetochara quadrimaculata* či lesákovití *Leptophloeus clematidis* a *Notolaemus unifasciatus*). Území Soutoku je nejsevernější částí areálu mravence lužního (*Liometopum microcephalum*). Pro populace některých druhů je území v rámci ČR stěžejní (stužkonoska vrbová *Catocala electa*, lesák rumělkový *Cucujus cinnaberinus*, krasci *Eurythyrea quercus* a *Agrilus hastulifer*, kovářík *Ampedus ruficeps*, kornatec *Tenebroides fuscus*, hrotovec *Mordellaria aurofasciata*, roháč obecný *Lucanus cervus*, tesařík obrovský *Cerambyx cerdo*, tesařík drsnorohý *Megopis scabricornis*, tesařík Schaefferův *Akimerus schaefferi*, tesařík *Trichoferus pallidus,* páchník hnědý *Osmoderma barnabita*, vážka klínatka žlutonohá *Gomphus flavipes*). V osluněných periodických tůních se vyskytují korýši listonoh jarní (*Lepidurus apus*) a žábronožka sněžní (*Siphonophanes grubii*), plž svinutec tenký (*Anisus vorticulus*) nebo známá pijavka lékařská (*Hirudo medicinalis*). Na kanály, tůně a slepá ramena mají dále vazbu ryby, jako piskoř pruhovaný (*Misgurnus fossilis*) a hořavka duhová (*Rhodeus sericeus*), z obojživelníků kuňka obecná (*Bombina bombina*), rosnička zelená (*Hyla arborea*), skokan ostronosý (*Rana arvalis*) a čolek dunajský (*Triturus dobrogicus*). Na řadě vodních lokalit se vyskytují mlži škeble rybničná (*Anodonta cygnea*), škeble plochá (*Pseudanodonta complanata*) nebo velevrub tupý (*Unio crassus*).

Soutok Moravy a Dyje je výjimečným územím z hlediska výskytu vzácných druhů ptáků, proto je území vyhlášeno jako ptačí oblast. Z dravců zde pravidelně hnízdí např. orel královský (*Aquila heliaca*) a o. mořský (*Haliaeetus albicilla*), luňák hnědý (*Milvus migrans*) a l. červený (*M. migrans*), včelojed lesní (*Pernis apivorus*) nebo raroh velký (*Falco cherrug*). Čápi bílí (*Ciconia ciconia*) zde hnízdí i v lesních koloniích spolu s volavkou popelavou (*Ardea cinerea*). V lesích hnízdí jednotlivě i čápi černí (*C. nigra*). Břehy kanálů a řek obývá ledňáček říční (*Alcedo atthis*). V dutinách stromů sídlí například žluna šedá (*Picus canus*), strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*) a lejsek bělokrký (*Ficedula albicollis*).

Skokan ostronosý (Rana arvalis) se rozmnožuje v mělkých tůních.

Tesařík obrovský (Cerambyx cerdo) patří k předmětům ochrany evropsky významných lokalit Niva Dyje i Soutok-Podluží.

Současná situace

V současnosti hospodaří na většině území Lesy České republiky, s.p., Lesní závod Židlochovice. Systém obnovy na polesí Soutok je uzpůsoben obornímu chovu. V území jsou budovány tzv. obnovní bloky, oplocená území o rozloze řádově desítek hektarů bez zvěře, ve kterých probíhá obnova na rozlehlých plochách (velikost obnovního prvku je do 2 ha, ty jsou v obnovním bloku přes porostní žebra řazeny vedle sebe). Obnova na polesích Tvrdonice, Valtice a Mikulov probíhá klasicky holosečně. Během posledních let se roční etát na polesí Soutok pohyboval kolem 27 000 m^3 a na polesí Tvrdonice kolem 13 000 m^3, přičemž ke konci roku 2009 byly ještě těžby navyšovány. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR podala při zpracování lesního hospodářského plánu (LHP) na období let 2010–2019 návrhy a připomínky pro zajištění ochrany jednotlivých fenoménů. Jedním z požadavků je ponechávání výstavků při těžbách. Stromy by měly tvořit náhradní biotop pro saproxylofágní druhy entomofauny a hnízdní možnosti pro vzácné druhy ptactva. Mezi dalšími připomínkami jsou prodloužení obmýtí, náhrada celoplošné přípravy šetrnějším pruhovým postupem, ponechání vymezeného území bez zásahu (cca 300 ha), s odložením obnovy nejméně na jedno decénium (200 ha) nebo s aktivním hospodařením zajišťujícím řídký prosluněný les. I když budou tyto požadavky zapracovány do LHP, nejsou závazně vymahatelné. Případně vzniklá omezení lze plně kompenzovat systémem náhrady újmy za ztížení hospodaření, který se již osvědčil v posledních dvou letech při ponechávání stromů do jejich fyzického rozpadu. Resort ochrany přírody v čele s Ministerstvem životního prostředí usiluje o vyhlášení chráněné krajinné oblasti, neboť je nutné deklarovat zájmy státu i celoevropský význam tohoto území. Jedině statut CHKO může dlouhodobě zajistit efektivní ochranu tohoto cenného území i v případě negativních společensko-ekonomických změn. Vyhlášení CHKO, jak napovídá i zpracovaný návrh, nevylučuje, ale pouze upravuje způsoby hospodaření. Několikrát bylo v médiích mylně prezentováno, že vyhlášením dojde k omezení pracovních příležitostí místního obyvatelstva. Opak je pravdou: navrhované hospodářské postupy v rámci CHKO jsou náročnější na lidské zdroje, a tak mohou spíše přispět k nárůstu pracovních příležitostí v regionu.

Fotografie P. Slavík AOPK ČR, středisko Brno
D. Horal pracuje v AOPK ČR, středisko Brno
V. Riedl pracuje v AOPK ČR, Správa CHKO Pálava

Poznámka: Text článku vychází z rozborové části pracovní verze návrhu plánu péče o CHKO Soutok, která je kolektivním dílem pracovníků AOPK ČR (střediska Brno, Správy CHKO Pálava a ústředního pracoviště) a externistů (Ing. Tomáš Havlíček, Ateliér Fontes Brno).

SUMMARY

Horal D., Riedl V. et al.: The Soutok – A New Protected Landscape Area in South Moravia?

Within large-size territorial protection of from a point of view of nature history valuable areas, the Agency for Nature Conservation and Landscape Protection of the Czech Republic submitted a proposal to establish the Soutok Protected Landscape Area (PLA). The area harbours a unique floodplain forest ecosystem with remarkable flora and fauna. It includes the Dyje/Thaya River floodplains downstream from the village of Nové Mlýny and the Morava River ones downstream from the town of Hodonín as far as to their confluence, covering in total 13,937.57 hectares. In addition, it would also protect significant parts of two extensive Sites of European Importance (in Act No. 114/1992 Gazette on the Protection of Nature and the Landscape, as amended later, the term for Sites of Community Importance, SCIs under the Habitats Directive): the Dyje/Thaya River Floodplain (2,944.91 of the total 3,249.04 hectares) and the Soutok-Podluží (9,364.13 of the total 9,718.19 hectares). The later SCI is almost identical with the Soutok-Tvrdonice Region Bird Area (pursuant the above Act, the term for Special Protection Area, SPA under the Birds Directive): the proposal includes 9,369.50 of the total 9,575.60 hectares. The whole area is a part of the Dolní Morava/Lower Morava River UNESCO Biosphere Reserve established in 2003. Two Ramsar sites, namely the Mokřady dolního Podyjí/ Floodplain of the Lower Dyje/Thaya River and a small part of the Lednické rybníky Fishponds (the Zámecký rybník/Castle Fishpond) also reach the proposed PLA. The article describes the area from a point of view of abiotic factors and presents its flora and fauna as well as the history of its settlement. Authors analyse the current state of the area, particularly forest management which is not optimal from a point of view of nature conservation. The State Nature Conservancy headed by the Ministry of the Environment of the Czech Republic has tried to declare the PLA there, which would provide an effective protection of the area. Within the area, the proposal to establish the PLA does not exclude economic activities, but sets some changes in them.